

УДК 371.3

**ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ КУРСУ
МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Телехова О.П., Тесленко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті йдеться про психолого-педагогічне і методичне забезпечення курсу «Методика викладання у вищій школі», призначеного для магістрів. Зокрема розглядаються складові педагогічної майстерності, педагогічної адаптації та умови формування педагогічних здібностей як запоруки успішної фахової підготовки викладача-філолога ВНЗ. Наголошується на основних аспектах педагогічної діяльності, які формуються в процесі лекційних і семінарських занять, здатних забезпечити гармонійне поєднання філологічної ерудиції й методичної вправності.

Ключові слова: методика викладання, педагогічна майстерність, педагогічна адаптація, педагогічні здібності.

**К ПРОБЛЕМЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ КУРСА
МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ**

Телехова А.П., Тесленко О.В.

В статье речь идет о психолого-педагогическом и методическом обеспечении курса «Методика преподавания в высшей школе», предназначенного для магистров. В частности рассматриваются составные педагогического мастерства, педагогической адаптации и условия формирования педагогических способностей как залог успешной профессиональной подготовки преподавателя-филолога ВУЗ. Выделены основные аспекты педагогической деятельности, которые формируются в процессе лекционных и семинарских занятий, способных обеспечить гармоничное слияние филологической эрудиции и методического мастерства.

Ключевые слова: методика преподавания, педагогическое мастерство, педагогическая адаптация, педагогические способности.

THE PROBLEM OF THE PROGRAMME OF THE COURSE METHODS OF TEACHING IN HIGH SCHOOL

Telehova A.P.; Teslenko O.V.

The article focuses on the psycho-pedagogical and methodological provision of the course “Teaching Methods in Higher Education”, intended for the Masters. In particular, we consider components of pedagogical skills and pedagogical adaptations and conditions of teaching skills as the key to successful training of teacher-linguist school. The basic aspects of teaching activities, which are formed in the course of lectures and seminars that can provide a harmonious fusion of philological erudition and methodological expertise.

Keywords: Teaching methods, pedagogical skills, pedagogical adaptation, pedagogical skills.

Реформування системи освіти в Україні, пов'язане з глобальною інтеграцією у світовий освітній простір, орієнтацією на гуманістичні цінності, суттєвою модернізацією всіх її складових, підвищує вимоги до педагога, який відіграє провідну роль у реалізації стратегічних завдань освітньої сфери. Про це йдеться в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Законі України «Про вищу освіту», Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти в Україні та інших державних законодавчих документах.

Ідеал сучасного педагога бере свій початок в уявленнях сучасної філософії про вчителя життя як яскраву, самобутню, творчу особистість, здатну відчувати і пропустити через себе проблеми і суперечності, зберегти і передати нащадкам життєві цінності і духовні скарби. А це вимагає якісно нового рівня особистісного та професійного розвитку педагога-фахівця, його прагнення до самоосвіти, постійного самовдосконалення, потягу до пізнання й педагогічної творчості. І хоча сучасний ідеал учителя складався історично, в ньому є ознаки незмінні для всіх епох: закоханість у свій предмет і любов до дітей, глибока людяність і висока інтелігентність, моральна чистота і внутрішня культура, естетичне чуття й національна та людська гідність. Метою статті є визначення можливостей курсу методики викладання у вищій школі щодо забез-

печення якісної підготовки викладачів-філологів для вищих навчальних закладів.

Проблема педагогічної майстерності в останнє десятиліття досліджувалась багатьма вченими (Ш.О. Амонашвілі, І.Б. Волков, Є.М. Ільїн, В.Ф. Шаталов), які довели, що педагогічна майстерність – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та удосконалення особистості, що забезпечує високу організацію педагогічного процесу і засвідчує високий рівень розвитку спеціальних узагальнених умінь.

Першим увів поняття «майстерність вихователя» і «педагогічна техніка» А.С.Макаренко у статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду»: «Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом... це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта». В.О. Сухомлинський у працях «Сто порад вчителю», «Як виховати справжню людину», «Серце віддаю дітям» та ін. продовжив розвиток теорії про педагогічну майстерність: «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя».

Отже, шляхи формування педагогічної майстерності передбачають передусім оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками; громадянську активність; самовиховання і самовдосконалення загальної і педагогічної культури; вивчення передового педагогічного досвіду; збагачення власної педагогічної практики; самоаналіз, саморозвиток, самовдосконалення особистості. Ці настанови стали визначальними у процесі впорядкування навчальної програми курсу «Методика викладання у вищій школі», призначеного для магістрів.

Методологічними засадами курсу, окрім державних документів про школу та освіту, стали праці відомих психологів та педагогів. У психологічній літературі є спроби моделювання діяльності вчителя. В дослідженнях І.О. Синиці, В.І. Зав'язинського, С.Б. Єлканова особистості педагога, його професіоналізму приділено особливу увагу. С.Л. Рубінштейн писав: «Вивчення психологічних рис особистості педагога включає в себе три питання. Перше питання, на яке ми праг-

немо отримати відповідь, – «Чого хоче педагог, що його приваблює, до чого він прагне?». Це питання про спрямованість педагога, про його установки й тенденції, потреби, інтереси, ідеали. Наступним питанням, яке постає, є: «А що він може?». Це питання про здібності, нахили педагога, про його обдарованість. Проте здібності – це спершу лише можливості. Для того, щоб знати, як реалізовує й використовує їх людина, нам треба ще знати, «що вона собою являє, що закріпилась в якості стрижневих особливостей її особистості» [5:99].

Реалізуючи основні завдання курсу методики викладання у вищій школі, намагаємось розглядати особистість педагога в соціально-психологічному і професійно-педагогічному аспектах. Соціально-педагогічні характеристики – це цілеспрямованість, науковий світогляд, громадянська позиція, патріотизм, любов і повага до дітей, а також педагогічний такт, товариськість, адекватна самооцінка, самовладання [3: 12].

Статус словесника, порівняно з іншими педагогами-предметниками, має свою специфіку. Він повинен бути ерудованим у сфері гуманітарних наук та основних мистецтв, національній культурі, народознавстві. Адже словесник – не просто викладач двох наук – лінгвістики і літературознавства; за суттю свого фаху він ще й психолог, соціолог, народознавець, красзнавець й до певної міри актор. У «Думі про вчителя» І. Драч писав:

Нема жажливішої роботи, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи від учительської,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в шепоті і чаді.
Але нема щасливішої долі,
Коли людина з Твоїх рук, Учителю,
Іде у світ – на краплю світ людніє.

Оглянувши статус педагога в цілому, і словесника зокрема, на вступному занятті, намагаємось далі розкрити постать вчителя літератури й рідної мови в трьох параметрах: як предметника, як вихователя і як людину; осягнувши основні аспекти його діяльності: комунікативний, організаторський, дослідницький, конструкторський.

Наріжною проблемою навчального курсу методики вищої школи є професійна адаптація викладача, рушійна сила якої – виникнення суперечностей між професійно-педагогічною підготовкою, соціальними і професійними очікуваннями особистості та реальними потребами суспільства, конкретними умовами діяльності у вищій школі, що постійно змінюються. Професійна підготовка майбутнього викладача ВНЗ передбачає його успішну професійну адаптацію на всіх рівнях: психофізіологічному, власне професійному, соціально-психологічному та особистісному. Основними показниками успішної професійної адаптації є: позитивний психоемоційний стан; готовність до професійної діяльності; позитивне ставлення до професійного оточення; позитивна професійна Я-концепція [4, 6].

Важливе значення в оволодінні педагогічною майстерністю надається педагогічній техніці, що виявляється в умінні перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос, психічний стан, жести, міміку. Педагогічна техніка передбачає також: оволодіння увагою аудиторії; культуру спілкування; саморегуляцію технічної діяльності (витримку, самоконтроль); самовираження в почуттях і емоціях; культуру мовлення.

Розмову про педагогічну майстерність доповнює методичний аспект проблеми, оскільки фахова (філологічна) ерудиція посилюється методичною вправністю, під якою розуміємо не лише узвичаєні педагогічні вміння, а й постійний пошук, природний і лабораторний експерименти, традиційні й нетрадиційні форми роботи. Б.І. Степанишин слушно зазначає: «Творчість словесника треба розуміти не як ланцюг суцільних методичних винаходів, а як постійне прагнення уникнути стандарту, трафарету, одноманітності, що вбиває іскринки пізнавального дитячого зацікавлення» [8: 15].

В результаті лекційних і семінарських занять постає портрет сучасного професійного викладача вищої школи, який включає:

- риси вдачі, що виражають ставлення до молоді і спрямованість на справедливість, принциповість, об'єктивність, сумлінність, наполегливість, цілеспрямованість, самостійність;

- спрямованість і мотивацію діяльності, захопленість улюбленою справою;

- якості, пов'язані з темпераментом: розважливність, сенситивність, відповідність реакції зовнішньому збуднику;
- здібності, вміння, знання, навички: високу інтелектуальність, професійні знання, вміння гарно викласти матеріал;
- організаторські здібності;
- вміння здійснювати індивідуальний підхід до студента;
- комунікативні якості: почуття міри, комунікабельність, педагогічний такт, соціальна чутливість (емпатія), товариськість;
- інші психічні властивості: висока моральність, зрілість, екстравертність, домінантність, емоційна стабільність, здатність до самооцінки й самореалізації [3, 4, 5].

Серед особистісних якостей найважливішими для викладача є : принциповість, чесність, справедливість, стриманість, вимогливість, уважність, чуйність, життєрадісність тощо.

Педагогічна майстерність не буде сформованою без формування педагогічних здібностей, під якими розуміють певне поєднання психологічних та особистісних рис викладача, що забезпечують високі результати в роботі. Дидактичні здібності – це вміння передавати студентам навчальний матеріал доступно, зрозуміло, викликати в них активність і самостійність думки, організувати їхню самостійну діяльність, керувати пізнавальною активністю. Ці здібності конкретно виявляються в процесі використання методів навчання, організація засвоєння знань, умінь і навичок, перевірки, контролю й оцінюванні результатів учіння, забезпеченні всебічного розвитку особистості. Академічні здібності – здібності в галузі обраної науки, досконале, глибоке володіння матеріалом, постійне ознайомлення з новими досягненнями, великий пізнавальний інтерес і дослідницькі нахили. Організаторські здібності – це вміння організувати аудиторію, згуртувати її, правильно організувати власну діяльність. Перцептивні здібності виявляються в умінні проникати у внутрішній світ вихованця, психологічній спостережливості. Мовно-експресивні здібності – це вміння чітко висловлювати свої думки й почуття за допомогою мови і невербальних засобів (міміки, жестів), емоційній насиченості, умінні транслювати себе. Сугестивні здібності виражають здатність вчителя

до безпосереднього емоційно-вольового впливу на молодь і вміння на цій основі домагатися в них авторитету.

Викладач вищої школи вирішує різноманітні педагогічні завдання, що засвідчує специфіку його професійної діяльності. Тому його професійна культура складається з окремих самостійних видів діяльності. Характерними для викладача вищої школи є такі: навчально-методична, науково-дослідна, виховна і суспільно-педагогічна види діяльності [1, 7]. Обсяг і зміст курсу методики викладання у вищій школі спрямований на підготовку до них майбутніх магістрів. Десятигодинна лекційна програма передбачає засвоєння тем: система вищої освіти в Україні; класифікація і дидактична характеристика методів навчання у вищій школі; практичні, лабораторні і семінарські заняття; самостійна робота студентів; контроль і оцінювання результатів навчальної діяльності студентів; інноваційні технології навчання тощо.

Як і вчитель, викладач має справу з найдорожчим, найскладнішим, неоціненним скарбом, що є в житті, – з людиною. Від його вміння, майстерності, фахового мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, місце, характер і роль у житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: Зб. наук. праць. – К., 1993. – 240 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.). – К., 1994. – 61 с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн та ін. – К.: Вища шк., 1997.
4. Балл Г.О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти. – К., 1994.
5. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству. – М., 1990. – с. 63-100.
6. Облес І.І. Педагогічні умови професійної адаптації викладача вищого навчального закладу // Автореф. дисертації на здобуття наук. ступ. кандидата педагог. наук. – Запоріжжя, 2008. – 29 с.
7. Симонов В. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя. – М., 1995.
8. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі. – К., 1995.